

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Миглена Иванова Симонска - Цацова,
Югозападен университет „Неофит Рилски“, Благоевград,
професионално направление 7.4. Обществено здраве (Логопедия),
член на научно жури за присъждане на образователната и научната степен „доктор” по
професионално направление 7.4. Обществено здраве (Логопедия)

на тема:

**“Индиректни интервенции при терапия на деца с разстройства от аутистичния
спектър”**

Автор на дисертационния труд: Цвета Асенова Каменски, докторант в редовна форма на обучение към Нов български университет

Научни ръководители: Доц. д-р Маргарита Станков
Проф. д.ф.н. Мария Грозева

Цвета Каменски е зачислена като докторант в редовна форма на обучение към Нов български университет със заповед на Ректора на НБУ № 3-РК-53 на 8.11.2018 г. в ПН 2.1. Филология и прехвърлена в докторска програма по логопедия в ПН 7.4. Обществено здраве със Заповед на Ректора на НБУ № 3-РК-156 на 6.03.2020 г. Със Заповед № 3-РК-74/29.11.2024 г. на Ректора на Нов български университет, на основание чл. 14, ал. 3 от Наредбата за развитие на НБУ и решение на факултетния съвет към Магистърския факултет (заседание №12/26.09.2024 г.) съм определена за член на научното жури по процедура за защита на дисертационен труд на тема “Индиректни интервенции при терапия на деца с разстройства от аутистичния спектър”. Автор на дисертационния труд е Цвета Асенова Каменски, докторант в редовна форма на обучение, отчислена с право на защита в докторска програма „Логопедия“ в професионално направление 7.4. Обществено здраве. Предоставените за защитата материали могат да се приемат като основание Научното жури да изслуша и оцени кандидатката за придобиване на образователната и научна степен „доктор” в съответствие със ЗРАСРБ и Правилника за неговото прилагане.

1. Значимост на изследвания проблем в научно и научно-приложно отношение

Разстройствата от аутистичния спектър са едни от най-честото срещаните в последните десетилетия. Доказателствата за нарастването на тяхната честота се явява предизвикателство пред специалистите от гледна точка на диагностицирането и терапевтирането им. Комплексният характер на демонстрираните дефицити в социалните умения, комуникацията и езиковите компетенции налагат многофакторен подход при работата с децата. Терапията се явява един продължителен период на въздействие, в който активна роля играят родителите. Включването на родителите не е самоцелен процес. Той изисква структурен подход, в който те трябва да бъдат съветвани и обучавани за прилагане на специфични стратегии и методи за интервенция с цел развитие и стабилизиране на езиковите и социалните умения на техните деца. У нас подобни програми все още не са добре развити. Изборът на темата на дисертационния труд на Цвета

Каменски относно приложението на индиректни интервенции при терапия на деца с разстройства от аутистичния спектър може да се определи като актуален и значим от научен и практико-приложен аспект. Доказването на приложимостта на програма за въздействие над комуникативните и поведенческите дефицити при децата с аутизъм и възможностите за проследяването на нейния прогрес обогатяват логопедичната теория и практика. Чрез нея логопедите и родителите могат да подпомогнат развитието и социализирането на децата, което подобрява качеството на живот както на тях, така и на цялото семейство.

2. Съдържание и качество на дисертационния труд

Структурно дисертационният труд отговаря на всички изисквания за техническо оформяне и е равномерно разпределен в отделните части. Библиографската справка обхваща 237 литературни източници, предимно на английски език. Проучените литературни източници отговарят на тематиката на дисертационни труд. Отчитайки представения литературен обзор, мога да потвърдя, че докторант Цвета Каменски проявява високи умения за подбор на научна литература и коректно цитиране при анализа, интерпретацията и обобщаването на литературните източници. Насочването на изясняването на етиологията към съвременната интрепретация за невробиологичния компонент на причинните фактори може да се определи като ценен елемент от дисертацията. Добро впечатление прави търсенето на връзката между световния и българския опит при изясняването на етиологията, характеристиките на децата с РАС, диагностичните и терапевтичните процедури. Този факт е доказателство за познаване на изследвания проблем. Детайлното проучване на световните постижения и на съществуващата у нас практика дава основание на Цвета Каменски да разработи и да приложи програма за терапия на деца с РАС, която обобщава конвенционални и високоефективни логопедични методи и практики.

Целта на научното изследване във втора глава е ясно заявена, а задачите са подчинени на нея и са обвързани с етапите на разработване и провеждане на експеримента. Формулирани са четири хипотези, от които третата припокрива първите две. Контингентът на изследването е избран правилно. Включването на деца с нормално неврокогнитивно развитие на същата възраст като контролна група и изключването на друг вид терапия по време на експеримента, е основа за обективност на прилаганата методология. Методологията на научното изследване е представена обстойно и е подчинена на целта и задачите на дисертационния труд. Ясно са дефинирани критериите за проследяване на напредъка от терапията, посредством приложението на тестовете CAST (Childhood Asperger Syndrome Test, Autism Research Centre-University of Cambridge), CBCL (Child Behaviour Checklist for Ages 1.5-5, Achenbach & Rescorla, 2000) и FOCUS (Focus on the Outcomes of Communication Under Six, Thomas-Stonell, N., Oddson, B., Robertson, B., Walker, J., & Rosenbaum, P., 2012). Забележката ми към тази част, е че не е необходимо да се посочва с подробности стандартизирането на FOCUS от авторите. Ценен и приносен елемент е описанието на етапите и на същността на адаптирането на теста на български език. Процедурата по доказването на надеждността на скалите е доказателство за високите умения на докторантката да борави с данни и да доказва зависимости, базирани на обективност. Приятно впечатление прави и фактът, че се представят и затрудненията, свързани с лингвистичния подбор на думите,

базирани на особеностите на българския език. Добре би било във втора глава да се посочат и обосноват методите за статистическа обработка на данните от проведената терапия.

В Трета глава са представени резултатите от научното изследване и техния анализ. Налице е богат емпиричен материал, който е представен коректно и нагледно в редица таблици, фигури и диаграми, последвани от детайлното им интерпретиране. Налице са статистически данни за множество корелации с оглед доказване на заложените хипотези. Като положителен елемент от представянето на резултатите може да се определи насочване на вниманието към единични специфични случаи, сравнени с общите за групата. Откроява се способността на докторантката да сравнява стойностите от приложението на отделните айтеми и да търси взаимовръзка между тях. Това води до становището, че по скалите Говор и Рецептивен език/Внимание е налице най-голям прогрес след прилагането на терапевтичната програма. Доказателство за критичното мислене на Цв. Каменски е и отчитането на липса на динамика от приложената терапия при част от изследваните деца относно говора, разбираемостта на речта на децата от околните, експресивен език, прагматика, самостоятелност и др. Високо оценявам обобщението в клъстерния анализ, където въпреки получените общи положителни резултати от терапията, базирани на емпиричните данни, авторката разделя децата в три групи:

- Деца с входящи високи стойности, но незначителни промени
- Деца с входящи ниски стойности, но със значителна положителна динамика
- Деца със сходни входящи и изходящи стойности.

Ценни за практиката са получените резултати от супервизията на родителите. Обратната връзка относно пропуските в прилагането на терапията дават основание за важни изводи, свързани с необходимостта от непрекъснато съветване на родителите за постигане на желаните резултати. Важен акцент за ефективността на терапията е разработената анкета за обратна връзка след края на програмата. Това дава основание на авторката да анализира както положителните, така и негативните аспекти на програмата във всичките аспекти: последователност, материали, сложност, взаимодействие и др.

Като обобщение на представените резултати и техния анализ, може да се потвърди, че Цвета Каменски притежава умения за интерпретиране на данни от научно изследване и за умело боравене с методите за статистическата им обработка. Тълкуването на данните на места е подкрепено с данни от научната литература, за да се отговори на възникнали от получените резултати изследователски въпроси.

3. Научни и научно-приложни приноси на дисертационния труд

Дисертационният труд представя значителен принос както в теоретичен, така и в практически аспект, особено в областта на логопедичната теория и практика в България. Доказана е приложимостта на програма за индиректна интервенция на деца с разстройства от аутистичния спектър, която в условията на пандемия бе един от основните варианти за терапия. Въпреки, че е разработена в периода на COVID-пандемията, подобен тип терапия е ниско-стойностна от финансова гледна точка и може да бъде използвана и в този аспект. Основните приноси могат да бъдат обобщени в следния ред:

- Превод и валидиране за България на инструмента ФОКУС

- Разработена авторска програма за индиректна интервенция на деца с разстройства от аутистичния спектър
- Приложение на пилотно обучение на родители, базирано на усвояване на основни умения за работа с деца с проблеми в развитието.

4. Автореферат

Авторефератът отразява коректно и точно съдържанието на дисертационния труд, като акцентът е над получените от научното изследване резултати. Представени са 4 на брой научни публикации в специализирани издания, реферирани в световната база от данни, което напълно покрива минималните наукометрични показатели за придобиване на ОНС „Доктор“ в област 7. Здравеопазване и спорт.

5. Лични качества на автора

Познавам лично Цвета Каменски и мога да я определя като учен, който се откроява с инициативност и иновативност. Умее да работи в екип, доказателство за което са нейните участия в проекти и публикации в съавторство. За периода, в който работи в Нов български университет, тя разви своя потенциал и затвърди позицията си на учен и преподавател.

6. Мнения, препоръки и бележки

Отчитайки достойнствата на дисертационния труд на тема “Индиректни интервенции при терапия на деца с разстройства от аутистичния спектър”, бих препоръчала доказването на хипотезите да се открие по-категорично при представянето на резултатите. Богатият емпиричен материал позволява да се направи по-обстойна интерпретация, насочена към обяснение на зависимостите и търсене на подобни достижения в научната литература.

Заклучение

Дисертационният труд на тема “Индиректни интервенции при терапия на деца с разстройства от аутистичния спектър” представя значимо и актуално научно изследване. Докторантката демонстрира задълбочени познания по научната проблематика и необходимите научно-изследователски умения. Налице са необходимите публикации. Дисертационният труд и предоставените документи отговарят на основните технически и нормативни изисквания за придобиване на ОНС „Доктор“ съобразно ЗРАСРБ, Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и на ВПРАС на Нов български университет. В заключение категорично препоръчвам на уважаемото Специализирано научно жури да присъди научната и образователна степен „Доктор“ на Цвета Асенова Каменски в професионално направление 7.4. Обществено здраве (логопедия).

Дата 03.03.2025 г.

Подпис.....

/доц. д-р М. Симонска-Цацова/